

v privatizovaném školství je tématem *V. Šilera*. *Z. Rozum* pojednává o etice v policejní praxi. – O mravní hodnotové orientaci vysokoškoláků v Košicích referuje průzkum *V. Gluchmana*. Přestali věřit v socialistické hodnoty socialismu, ale neosvojili si ideály jednotlivce, ochotného pracovat ve prospěch společnosti.

D. Čuchranová (PdF UK, Bratislava) soudí, že religionistika by měla mít významné postavení při přípravě učitelů etické a občanské výchovy a rozvíjet tak toleranci. – Nad vztahem svobody a mravní výchovy se zamýšlí *I. Oborný* (FTV UK Bratislava). *L. Bohunická* varuje, že na Slovensku ideál morálně zralého, vzdělaného absolventa se brzy může stát „nepotrebnou vizíou“: Žádný vysokoškolský kurz etiky nenaučí studenty morálce, pokud se nebude uplatňovat ve veřejném životě. – *N. Ondrušková* referuje, jaké peripetie vyvolalo celoplošné zavedení etické výchovy v SR jako alternativy výuky náboženství. – Její kolegyně z katedry etické a občanské výchovy PdF UK Bratislava pojednává o humanizaci škol na Slovensku v kontextu alternativního pedagogického hnutí v západní Evropě. – Podle *A. Klimekové* (PdF UPJŠ Prešov) platí nadčasové zlaté pravidlo mrav-

nosti: Nepřikazovat, nezakazovat, orientovat mladé lidi na axiologickou stránku morálky a pomáhat jim, aby si „pravidla hry“ odvodili a zkonstruovali sami (s. 150). Proto vítá, že základem etické výchovy v SR se stalo dílo španělského vývojového psychologa R. R. Olivara „Etická výchova“ (Bratislava 1992). – O zkušenostech s předmětem „etická výchova“ pojednává *J. Kuzma* (FTVŠ UK Bratislava).

Dočkáme se doby, kdy výchova a vzdělávání zdravotně postižených se přestane dít z paternalistických pozic či jako projev milosrdenství a dostane povahu servisu? Nad etickým rozměrem integrace zdravotně postižených se zamýšlí *I. Antov*.

L. Němcová (VŠE Praha) nás seznámuje s pražskou konferencí „Byznys a etika“ 1. 12. 1994, která došla k závěru, že absence podnikatelské etiky je u nás závažný celospolečenský problém. Zvláštní pozornost byla věnována vlivu sdělovacích prostředků na etiku podnikání.

Etika díky *I. A. Bláhovi*, který v Brně plnil roli etizujícího sociologa, na MU přetrvávala v dobách, kdy ji mocipáni považovali za zbytečnou. Nutno vítat, že tradiční brněnská setkání s etikou pokračují.

Boris Merhaut

POZDNÍ BARTH LIVE ČILI VIVA VOX CAROLI

Karl Barth. Gespräche 1964-1968, vyd. *Eberhard Busch. Gesamtausgabe*, sv. 28. *Theologischer Verlag, Zürich 1997, stran XVII + 646; DM 126 (pro subskribenty DM 108)*.

Postmoderní doba s sebou nese kromě celé řady nepříliš příjemných jevů i několik jevů příjemných. Patří mezi ně

soustředěnost nakladatelství na souborná vydání teologických klasiků moderny. Že mezi sebou postrádáme tvůrčí

a vůdčí duchy? Proč nad tím štkát? Kolik desetiletí budeme potřebovat k tomu, abychom prostě přečetli (natož pak zažili nebo dokonce vstřebali) dílo velikhánů našeho století, na originály bohatého až dost. Poslední svazek opera omnia nejednoho z nich je často aktuálnější než předevčírem vyšlá novinka profesora N. N. z X. nebo Y.! Ostatně na souborném vydání Bartha se podíleli i přední současní systematičtí teologové: tübingský *Eberhard Jüngel*, bonnský *Gerhard Sauter*, heidelberský *Dietrich Ritschl*. (Pro domo sua: Místo neplodných sporů pamětníků a ideologických šarvátek bojovníků by bylo na místě zahájit kritické vydání spisů *J. L. Hromádky*; laskavý čtenář by pak mohl sám rozhodnout, zda Hromádka je či není největším českým teologem 20. století.)

Barthovy spisy začaly vycházet tři roky po autorově smrti. Na prvních svazcích ještě spolupracovali pamětníci – svědkové z první ruky (přítel *Thurneysen*, manželka *Nelly*). Posléze začala edice váznout, v neposlední řadě pro finanční nákladnost. Dosud vyšlo 28 svazků, 1. svazek se dočkal druhého, doplněného a opraveného vydání. Edice je rozdělena do několika řad: **I. Kázání** (jak farářská, tak profesorská). **II. Akademická díla** (reedice knih – dosud: prolegomena k druhé dogmatice *Křesťanská dogmatika v nárysu, První Römerbrief* a anselmovská kniha *Fides quaerens intellectum* – a nevydané univerzitní přednášky, tj. *Vorlesungen* – zejména fragment *KD IV/4 Křesťanský život* a rozběh k první dogmatice *Vyučování v křesťanském náboženství*). **III. Přednášky** (*Vorträge*) a **menší práce**. **IV. Dopisy** (jednak chronologicky, jednak podle významných a frekvento-

vaných adresátů – dosud: *R. Bultmann* a *Ed. Thurneysen*). **V. Rozhovory** (chronologicky, dosud 1959–1962 a 1964 až 1968, připravuje se 1963). **VI. Ze života K. B.** (zatím žádný svazek). Nezařazena zůstává *Církevní dogmatika*, kterou máme k dispozici v 31 svazcích paperbackového studijního vydání, obsahujícího navíc i překlady Barthových cizojazyčných citátů, jež obětavě pořídil odpovědný vydavatel celé edice, v letech 1971–1997 vedoucí basilejského Bartha archivu a dnes jistě nejzasvěcenější znalec Bartha díla, *Hinrich Stoevesandt* spolu se svou dcerou, klasickou filoložkou *Magdalene Stoevesandt*.

Recenzovaný svazek shrnuje rozhovory z posledních čtyř let Bartha života. Nejsou to žádné *Tischreden*. Barth nehovoří s čeledí, se svým šoférem či zahradníkem, nýbrž s reportéry německých a švýcarských rozhlasových a televizních stanic, novináři známých i méně známých listů, skupinami studentů obou konfesí (teologicky snad nejzajímavější je rozhovor se studenty z tübingského Stiftu, ss. 31–129), faráři evangelickými, katolickými i menonitskými, představiteli světového křesťanstva z Ekumenického institutu SRC v Bossey, členy basilejských sborů a farností, výjimečně i s jednotlivci. Žánrově se jedná o interviews, odpovědi na předem položené otázky, diskuse a disputace. Míra spontaneity závisí na předlohách. (Kromě Barthových vlastních poznámek to jsou ne vždy dokonalé magnetofonové pásky, dále rukopisné záznamy nebo dodatečné protokoly přítomných účastníků.) V několika případech neměl editor co rekonstruovat a registruje POUHÉ ŽE rozhovoru, z něhož se žádný spolehlivý záznam

nedochoval. Dorozumívacím jazykem je němčina, v několika případech angličtina, francouzština a švýcarský dialekt.

O čem Barth hovoří? O *Bultmannovi* a ‚vyznavačském‘ hnutí *Žádné jiné evangelium*, o své nedokončené *Církevní dogmatice*, o teologii smrti Boha, o letničním hnutí, o posledním koncilu. A také o válce ve Vietnamu a odpírání vojenské služby, o studentském hnutí roku 1968, proti německé SPD a pro německou FDP. Radikalistické katolické bratry prosí, aby neopakovali naše protestantské omyly. Vlastní církev nabádá, aby odpovědně křtila a každodenně vysluhovala večeři Páně. Před divokou interkomunií varuje. Sektářsky úzkostlivému biblicismu nedává své požehnání. Dost místa – zejména v textech k příležitosti oslav osmdesátky (1966) – je věnováno autobiografickým restrospektivám (a retraktacím). Nedozvíme se mnoho z toho, co Bartha trápí (např. *bultmannovci*), zato se opakovaně dovídáme, co mu působí radost: příklon všech církví k Písmu, jejich vzájemné ekumenické sblížení a jejich otevření se světu. Českého čtenáře zaujme zaregistrování liberalizace reálně – socialistických režimů ve střední Evropě (s. 207), rozhovor s pražským marxistou *Milanem Machovcem* (ss. 311 až 319), rezervovaný postoj vůči *Hromádkově* KMK (ss. 514–516), explicitní odmítnutí komunismu („*Kdo by nebyl proti komunismu?*“, s. 251) a implicitní odsouzení sovětské invaze do Československa (s. 537).

Mnohá Barthova slova obíhají v úryvcích či v celku světem již po několik desetiletí; prvotně je známe z posthumní knižičky *Poslední svědectví* (*Letzte*

Zeugnisse, 1969), druhotně z knih posledního Barthova asistenta, jímž není nikdo jiný než přítomný editor a autor standardního Barthova životopisu (*Karl Barths Lebenslauf*, 1975), dnes göttingenský ordinarius *Eberhard Busch*. Jako všechny svazky souborného vydání obsahuje i tento svazek vyčerpávající (téma i čtenáře) poznámkový aparát, v němž jsou dešifrovány snad všechny citáty, parafráze, narážky, reminiscence.

Nemusím snad dodávat, že čtenář(ka) Bartha – podobně jako čtenář(ka) Luthera – se nudit nebude. Naopak, užije si hodně legrace. *Res severa – verum gaudium!* Starý muž v mladé době je konstelace bezmála ideální. A snad se nebude – zde možná na rozdíl od četby Luthera – ani příliš vztekat a rozčilovat. Teolog vpravdě lidského Boha je vpravdě lidským člověkem. „*Chceme-li žít bez Boha, musíme mít strach jeden před druhým – v politice, v církvi a všude. Žijeme-li s Bohem, přestáváme se bát, můžeme být trochu přátelští a trochu veselí a můžeme se i trochu smát.*“ (S. 527, pět měsíců před smrtí.) Ve společnosti jiných teologů či teoložek pobýváme rádi potud, pokud mají tytéž názory jako my – nebo naopak, pokud nám jejich názory či postoje slouží jako odrazíště pro hlásání vlastních názorů a postojů opačných. S Barthem jsme rádi, *jüngelovsky* řečeno, pro Bartha samého – a to i tam, kde s ním nesouhlasíme, kde se oprávněně domníváme, že se mylil, kde mu vyčítáme neopatrnost „lidského, příliš lidského“.

Případné zájemce o Barthovy spisy mohou potěšit: Nemusí na ně vydávat stovky, dnes už tisíce DM – knihovna ETF UK je postupně kompletuje.

Jan Štefan